

Злата Д. БОЈОВИЋ*
САНУ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

ИВО АНДРИЋ И СРЕДЊИ ВЕК

У прилогу се истражује Андрићев однос према средњем веку. Показује се да је средњи век био једна од важних Андрићевих књижевних инспирација. О средњем веку је писао већ на писменом дипломатском испиту 1922, а потом опширније и садржајније у докторској дисертацији 1924. Ту је показао одлично разумевање специфичности те епохе. Непосредно присуство средњег века у Андрићевим књижевним делима много је веће него што се то на први поглед препознаје. Томе доприноси велики број јунака који су својим реалним или књижевним биографијама припадали средњем веку. О Андрићевом односу према средњем веку најбоље говори чињеница да су неки од његових највећих и књижевно највреднијих јунака потицали из средњег века: Мехмед-паша Соколовић, Алија Ђерзелез, султан Џем, дијак Дражеслав, као и низ споредних ликова који су доприносили општем доживљају и разумевању средњег века. Карактеристично је да су сви ови књижевни ликови били историјске личности.

Кључне речи: средњи век, Алија Ђерзелез, султан Џем, Мехмед-паша Соколовић, дијак Дражеслав.

У великом броју тема прозе Иве Андрића, у првом реду историјских, које су многострано прожимале његова дела, и на којима је многа заснивао, средњи век је био непрекинута нит у његовом доживљају историјског времена и догађаја, фиктивних и стварних, којих се дотицао. Био је то и у његовом трагању за суштином човекове зависности од времена, чији су носиоци били његови књижевни ликови, у тумачењу најразноврснијих околности у којима је имао подршку за сопствено одгонетање прошлости. Андрићево размишљање о средњем веку – о филозофији тога доба, историји, о личностима, појавама, споменицима, прекретним догађајима и другом, можда и није лако препознатљиво, нарочито не из прегледа носећих тема његових најважнијих дела, али оно је било непрестано, од најстаријих погледа на средњи век из историјске перспективе, у списима некњижевне природе, до последњих књижевних ликова које је остварио у прози чији су се корени налазили

* zlata@net.yu

у средњем веку. У дугом временском распону, од рационалног писања о српској средњовековној историји, преко низа успутних опаски и записа и исписа из богате литературе о овој теми, о српском, али и о европском средњем веку, до истраживања личности тога доба које су потом прерастале у књижевне ликове као носиоце свога времена (у средњовековној Србији, средњовековној Босни, Дубровнику, Италији, Европи) богатио се један простор дубоке прошлости, на који су се настављала многа каснија књижевна времена Андрићева, у којој је често налазио предисторије које су те ликове објашњавале.

Андрић се на разне начине бавио средњим веком и прилазио му са различитих становишта. Било да се бавио историјом и настојао да схвати њене испреплетане, очекиване и неочекиване токове, било да је трагао, што је чинио најчешће, за духом времена, за епохом која је у спољашњем слоју представљала један не само далек већ и тешко разумљив свет по основном животном кодексу, по општој и личној филозофији, по поимању вере (што је на просторима који су добили место у његовој прози било изузетно сложено, нарочито са појавом богумила), увек је био вођен жељом да сазна највише колико може, да допре до аутентичних појава, до оног нивоа времена на коме ће разумети суштину и доносити (а то је препуштено његовим ликовима) закључке који нису под сумњом. Био је то и иначе један од темељних Андрићевих књижевних поступака, с тим што је у темама које су се односиле на епоху од које се, заједно са духом који је њоме владао, читава нова историја одделила, био много пажљивији, увек у бризи да не обмане читаоца.

Први пут је непосредну упућеност у средњи век показао у, до скора у науци некоришћеном спису, писменом задатку из националне историје на дипломатском испиту, који је полагао крајем 1922. године, са темом *Колико је било српских држава и како су оне постале (еволуцијом, револуцијом, из аутономних области итд.)* (Глишовић 2016: 9–21).¹ Преглед је започео реченицама „Прва српска држава је основана у IX столећу. Одмећући се од Византије, чија је моћ све више слабила [...]”, потом је пратио догађаје и промене (под Михајлом, под Бодином), помињао, хронолошким редом, владаре који су уследили, да би највећу пажњу посветио најзначајнијима: Стефану Немањи, Стефану Првовенчаном, цару Душану, као и Сави (Исто: 18–19). За Немању је истицао да је „својом вештом политиком и снагом своје личности” окончао сукобе великаша и на рачун суседних држава проширио своју територију. Подвукао је да је у његово време земља доживела културни процват и да је његов најмлађи син Сава поставио темеље организацији српске православне цркве. И уз опис владавине Стефана Првовенчаног истицао је историјске значај који је имао њергов млађи брат („[...] управља вешто срп. државом уз живу помоћ свога генијалног брата Саве [...] Смрт Св. Саве била је [...] губитак за српску државу”). Сагледавајући шире историјске оквире, оценио је и појаву богумила и одлучни отпор Немањин према њима (протерао их је са територије своје државе),

¹ Аутор је темељно истражио документацију о дипломатском испиту Иве Андрића, тадашњег вице-конзула, који је полагао у Конзулату у Трсту, 23. децембра 1922, што је био услов за останак у дипломатској служби; исправио је, на основу документације Министарства иностраних послова, појединости и непрецизности у подацима службене природе. Иако се није текстуално сачувало питање на које је Андрић писао одговор на писменом испиту, аутор је посредно показао како је оно било формулисано.

као и чињеницу да су, пошто су прешли у Босну, касније постали државна вера.² Помињући „босанску државу”, која је, како је Андрић наглашавао, била у то доба у највећем успону, кратко је анализирао Твртка I, који се, „користећи се суседством са Немањинима и савладавши моћног Алтомановића [...] у Милешеву где је био гроб Св. Саве, окруни као краљ ’Србљем, Босни и Приморју’”. Завршавао је овај део писменог испита коментаром појаве Турака, која се показала погубном за српску државу: „После пораза на Марици, па онда на Косову 1389. (’Ту су Срби изгубили царство’) – призивао је Андрић стих из народне песме – пропаст осталих владавина срп. била је неминовна. И оне су уистину биле редом освојене од Турака. Концем XV столећа није било срп. слободе ни српских држава” (Исто: 20).

Занимљиво је да је Андрић, пошто је прочитао свој рад, пре него што ће га предати, на крају додао да је испустио да говори о „још две српске државне творевине које су водиле више или мање самосталан живот” – о Црној Гори под владикама и о Дубровачкој републици, и о свакој је додао по један мањи пасус (Исто: 21).³

Поред литературе која је препоручена за припрему дипломатског испита,⁴ Андрићеве извори знања из ове области били су далеко бројнији.

Десетак година раније, уочи Првог светског рата, слушао је Андрић, као студент Бечког универзитета, предавања из историје код Константина Јиречека (1913–1914) у време када су настајала Јиречекова важна дела *Geschichte der Serben* и *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien*. Да је средњовековну историју и културу познавао много дубље од онога што се у, по природи намене, кратком писменом задатку могло видети (одговор о настанку српских земаља био је само један од три писмена одговора на три питања) и да се темељно бавио духовним животом у средњем веку, показало се већ 1924. године у Андрићевој докторској дисертацији *Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине*, написаног на немачком језику и одбрањеног на универзитету у Грацу (Андрић 1982: 6–249). У већини поглавља у дисертацији Андрић се бавио средњим веком, посебно у уводном *Предисторија. Духовни живот у Босни пре турског освајања, Ширење ислама као непосредан утицај турске владавине*, као и у онима у којима анализира „духовни живот католичког дела становништва [...] у [...] литерарном и културном деловању фрањеваца”, већ од XII века, и *Српско-православна црква, њен развој и њено деловање за време турске владавине као одраз духовног живота православног дела становништва*. Поред основних тема које су објашњавале културноисторијску и духовну узајамну повезаност између цркве и духовног живота православног становништва у Босни, Андрић је додирнуо и многе реалности тога времена у средњовековној Србији, од којих су посебно вредне помене оне које су сведочиле о његовом разумевању и познавању историјских условљености које су одређивале епоху.

² „[...] У то доба једна од срп. области, Босна, развија се потпуно самостално. За Немањине владе појављује се богумилска секта, коју је он и из верских и из политичких разлога најодлучније истребио. Прогоњени богумили пређоше у Босну, где ће доцније постати државна вера” (Исто: 19).

³ Према изворним документима, које је објавио Д. Глишовић, Андрићев дипломатски испитни писмени рад високо је оценио Владимир Ћоровић – „врло интелигентно рађен рад”, указао је на ситније грешке у датумима и предложио оцену 9. Андрић и Ћоровић су се од раније познавали, заједно су учествовали у покретању часописа „Књижевни југ” 1918. године.

⁴ На основу литературе која је препоручена, Д. Глишовић је исправно претпоставио да је Андрић користио историје Станоја Станојевића (Исто: 14).

Низали су се подаци који показују ауторово јасно сагледавање историјског тока, од пропасти Пећке патријаршије, после које су све српско-православне митрополије дошле под јурисдикцију охридског архиепископа, до њеног поновног успостављања, под Мехмед-пашом Соколовићем, уз објашњавање, према Јиречековом тумачењу, ове историјске личности (Јиречек 1886: 291–297), која ја касније постала један од великих јунака његове прозе.

„[...] Било зато што је поновно успостављање патријаршије сматрао корисним за консолидацију прилика у земљи, било зато што је био обузет жељом да својим рођацима помогне да дођу до угледних положаја, Мехмед-паша Соколовић је 1557. поставио свога брата Макарија за патријарха у Пећи и тиме поново успоставио патријаршију.

Свога нећака Антонија поставио је за епископа херцеговачког; после смрти Макарије 1573. Антоније је постао патријарх у Пећи”.

Бавећи се православном црквом, Андрић је настојао да у што је већој мери осветли њен утицај на духовни живот, иако је о томе имао најмање података. На основу малобројних појединости расутих по литератури осветлио је судбину књиге и делатност српских штампарија (на Ободу, у Горажду, у Венецији), поменуо ретке примерке књига („примерци ове штампарије /из Обода/ [...] продирали су и у херцеговачке манастире”; „овај псалтир /из штампарије у Горажду/ налази се у српско-православној цркви у Горажду”; „у српско-православним црквама у Чајничу и у Травнику налазе се два псалтира који потичу из Загуровићеве штампарије” и сл.) и нешто опширније писао само о штампарији Дубровчанина Тројана Гундулића, основаној средином XVI века у Београду, у којој је штампано, уз помоћ јеромонаха Мардарија из Мркшине цркве, „Београдско јеванђеље”. Као писцу пажњу су му привлачиле белешке преписивача, које су биле мали одсјаји времена, или личних осећања и размишљања преписивача. Указивао је и на једну културолошку посебност да су се малобројне књиге преписивале и настављале свој живот, нарочито у црквеној пракси, као рукописне књиге.

Андрићева докторска дисертација је оцењена високом оценом. У тој оцени професора Х. Ф. Шмита – у којој се наглашава да Андрић, који „важи, по мишљењу ’мјеродавних српскохрватских критичара, као водећи приповедач’, ’грађу за своје приповијетке црпе из народног живота Босне за вријеме турске владавине’ – као посебна вредност се истиче да он ’пружа потпуно нова посматрања’” (Шамић 1975: 260–266). У каснијим аналитичким оценама значаја Андрићеве дисертације о духовном животу у време турске владавине и под њеним утицајем, а то се највећим делом односило на период средњег века, истицано је да се она може посматрати као књижевно дело (Тартаља 1974: 168–171) и да су се у њој, без обзира што је основни садржај био другачијег карактера, налазили корени многих каснијих Андрићевих размишљања. Све је то сажето у суду Зорана Константиновића: „У дисертацији се може открити генеза свега што је Андрић као књижевник обликовао и исказао” (Андрић 1972).

Када је у питању средњи век као инспирација Андрићеве прозе, несумњиво су путеви према изворима његовог мишљења водили ка виђењу тога сложеног времена, разложно и са разумевањем дефинисаног у садржају дисертације. То се препознавало у великом броју његових приповедака, у деловима романа, понекад у непосредном споју његове касније прозе са деловима дисертације.

Иако у богатој разноврсности Андрићевих тема и књижевних ликова на први поглед није лако уочљиво, чињеница је да је, поред већег броја споредних и ус-путних, неколико њему најдражих и у његовом стваралаштву најважнијих јунака припадало средњем веку и да је сваки од њих бар у једној танкој линији био везан за пишчев доживљај тога времена. Из средњег века је, преко усмене традиције, у Андрићеву прозу ушао његов први велики књижевни јунак, Алија Ђерзелез; преко легенде и историје из истог времена, промећући се кроз приче у причи, нашао је своје место султан Џем у *Проклетој авлији*; на моћном Мехмед-паши Соколовићу, који је значајно обележио то време на нашим просторима, држи се један од најчвршћих стубова Андрићеве „ћуприје”; са првим тумачењима средњег века спаја га јунак његових последњих приповедака, дијак Дражеслав, а унеколико и личност Херцега Стјепана, који је требало, заједно са својим временом, према стварној Андрићевој жељи и намери, да буде носилац једног романа. Све ове велике ликове Андрићеве прозе повезује чињеница да су сви били историјске личности и да је сваку Андрић градио у потпуној стваралачкој слободи, уз поштовање њихових изворних корена, са којима нису никада губили везу.

Први од тих „средњовековних” јунака, који је богатство лика понео већ из усмене традиције, која је, као што се зна, инспирисала Андрића, био је Герз Иљас – Ђерзелез Алија, историјска личност XV века (Бутуровић 1975: 172–186). Поред детаља из његове биографије које је литература открила (уписан је као тимар у Добруну у турском пописном дефтеру из 1485. и др.), извори бележе и оно што се преко епске поезије и предања пренело и у Андрићев лик – да је био „борац босанског крајишта”. Колико год изгледало да је усмена традиција, преко које је ушао у Андрићево приповедање, удаљила Ђерзелеза од стварног Герзе Иљаса, његов лик је био у основи чврст у своме времену без кога не би ни могао да се у потпуности разуме. Подаци о историјском Ђерзелез Алији откривени су касније, а Андрић је и у том открићу налазио спону са аутентичним временом:

„[...] Ја се Добруна веома радо сећам. Памтим га из времена кад ми је било нешто више од седам година. Као да је јуче било: добрунски прота простро ћурак на земљу, ту смо сели и ручали махуне с кајмаком. Ја сам разрогачених очију буљио у дугачку протину браду, не знајући за две чувене ствари које су ту близу мене. Реч је и фрескама краља Драгутина... Можда не знате да се у близини Добруна некад налазило и имање познатог народног и 'мог' јунака Алије Ђерзелеза” (Јандрић: 1977: 330).

Истом времену, крају XV века, припадао је султан Џем из реда најизграђенијих Андрићевих ликова. Око његовог књижевног лика, смештеног у древну причу о два брата – „два брата-супарника”, збивала се и текла историја коју су усмеравали стварни догађаји и реални владари, Џемов брат, султан Бајазит, син Мехмеда II Освајача, угарски краљ Матија Корвин, папа Инокентије VIII, велики мајстор витешког реда, потом кардинал, Пјер Д’Орбисон, млади француски краљ Карло VIII и многи други, покушаји да се организује лига хришћанских владара која би кренула у борбу против Турака (тачније, против ислама) и др. У самом лику Џемовом стварала се паралелна историја, заснована на појединостима другачије вредности, која је била спона између широког света и пишчевог интимног поимања прошлости.

„Џем је рођен кад је Мехмед II био већ султан, а мајка му је била од кнежевског рода из Србије”;

„Он / султан Бајазит/ се обавештава о свом брату код Млечана, код Дубровчана [...]”;

„То мртво тело /султана Џема [...] тек је у септембру 1499. године најпосле предано Бајазиту, који га је свечано сахранио у турбету у Бруси, где леже покопани турски владари”.

Када се ови детаљи упореде са Андрићевим радним белешкама, јасно се види са колико је смисла Андрић свог јунака спуштао у видокруг „своје” историје, која се, истина је, само дотицала Џеминовог доба, али која је „реалијама” сваке врсте саопштавала његове поруке.

„Bajazid zahvaljuje Dubrovčanima što su ga izvestili 'kako se je Ćem sega sveta minuo'”;⁵

„Бурса је најлепша турска варош [...]”

Кад помислим на Бурсу, ја се увек сетим топле воде која греје цео град, старинских улица, гробља на коме су сахрањивани султани – ту је гроб Џем султана о коме сам писао у Проклетој авлији [...] на којем почивају две кћери српског кнеза Лазара” (Јандрић 1977: 146).⁶

На Дрини ћуприја, која је примила у себи многа времена, укључујући и пишчево, проживљено, уистину се стварала на извору средњег века, на рушевинама средњовековног града: „[...] Где су сада рушевине, био је добро сачуван Стари град, разгранато утврђење још из доба цвата босанског краљевства, са кулама, казаматима и бедемима, дело једног од моћних велможа Павловића. На обронцима испод тога града и под његовом заштитом постојала су хришћанска насеља [...]” Са моћном историјском појавом Мехмед-паше Соколовића, у чијој се још нејасној визији створио 1516. године, када је одвођен из родног дома, мост преко реке, као једним од равноправних главних „јунака” приповедања о градњи моста на Дрини у XVI веку, са легендама у којима се помињу средњовековни јунаци, Марко Краљевић (удубљена поред обале која делују „као да су у камен урезани трагови копита неког коња натприродне величине [...] само за српску децу то су трагови Шарчевих копита, остали још од онда кад је Краљевић Марко тамновао у Старом Граду”), вечни градитељ српских споменика Раде Неимар, Старина Новак и други, са песмом безименог Црногорца, ухваћеног да кулучи, који уз гусле пева:

„Пије вино српски цар Стеване
У Призрену, мјесту питомоме”

и са многим другим појединостима о животу и историји, стварала се представа о средњем веку који ће изнедрити много добра и много зла, како се то кроз ткиво Андрићеве велике приче показује.

Дубљим улажењем у свет Андрићевих ликова и појединачних тема, многобројних и разноврсних, чини се да се они постепено групишу, као да одају неки неписани, спонтани Андрићев план за откривање, савлађивање и разумевање једног по једног просрора који, заједно, садрже одговоре на највећа историјска, духовна и лична животна питања. Када је реч о сагледавању средњег века, на ту претпоставку

⁵ Архив САНУ, И. А. 403/II, 92.

⁶ У објашњењу је додато: „Кнез Лазар је имао три кћери: Јелену удату најпре за Балшу, а потом за Сандаља; Мару удату за В. Бранковића и Оливеру, удату за Бајазита. Према томе, само је Оливерин гроб у Бурси”.

нас упућује чињеница да се Иво Андрић после свих представа о средњем веку које су се нашле, понекад и скривене, у приповеткама, у *Проклетој авлији*, у роману *На Дрини ћуприја*, у радним белешкама, исписима, алузијама, реминисценцијама, у есејима, у преводима (о Фрањи Асишком, о Савонароли, и Гвичаринију и сл.) веома озбиљно носио мишљу да напише роман о још једној маркантној личности средњег века, Херцегу Стјепану. Са овом личношћу, његовом бурном владарском и личном биографијом, разоткривао би се још један простор који је улазио у оквире средњовековног доба, географски измештен из средишта којима су припадали други Андрићеви јунаци, садржајно богат и у понечему нов (због теме Дубровника која се подразумевала). Из радних бележака види се да је о Херцегу Стјепану дуго прикупљао литературу и грађу, да је неке мање целине, које би касније ушле у роман, написао и о томе је чак и неколико пута и говорио. Почињао је грађу да организује према литератури (Трухелка), од познате биографије у којој се заустављао на карактеристичним местима која су означавла посебности будућег главног јунака:

„Најмлађи син Херцега Стјепана (Косача) по имену Стјепан постао је доцније велики везир Ахмет-паша Херцеговић. Рођен 1456. г.; мајка Барбара, удовица кнеза клишког Петра, 'поријеклом српска принцеза' [...] Стари Херцег Стјепан [...] по легенди он је послао свога најмлађег сина Стјепана, дјечака у десетој години, као таоца у Цариград [...] Дјечак је касније отишао у Цариград да тражи своје право. Утолико пре што му је мајка била пореклом српска принцеза, а рођака царице Маре, његове тетке”⁷.

Личност Херцега Стјепана, са околностима које су га условљавале, на другом географском простору и у склопу нешто другачијих историјских и друштвених околности, по нашем мишљењу, за Андрића је била важна јер би са њом представа о средњем веку била употпуњена.

„Одавно ме заноси Херцег Стјепан. Тешко је у босанској историји наћи чуднију личност... Изгледа да нико ништа добро није могао да каже за Херцега Стјепана. Чак се то види и у шкртим дубровачким записима које сам пронашао [...] Он је у личном животу био непостојан и превртљив [...] синови су га нападали и напустили: један је прешао на ислам и постао чувени велики везир Херцег Оглу, други је отишао у Хрватску [...] Стање у породици Херцег Стјепана – то је духовно стање у Босни пред њен пад. У Дубровачком архиву стоји: 'Шаптом паде Босна'. То значи да су је великаши издали. И на Херцега Стјепана се то односи у доброј мери” (Исто: 234–235; Бојовић 2010: 141–143).

И поред упорног настојања, Андрић своју замисао није успевао да пренесе у књижевну прозу. Говорећи о темама које није успео да обради, које су му се отеле, он је поред средњовековног града Кушлата и Могорјела навео Херцег Стјепана („[...] Тај ми се Кушлат отео, као што су ми се заувек отели и Могорјело, Херцег Стјепан, Руђер Бошковић и оно о Омер-паши Латасу”).

Обриси тога лика ипак су се, посредно и сасвим овлашно, оцртали у кратким прозним записима. Део грађе која је, по свему, требало да се нађе у роману о Херцегу Стјепану, јер је дочаравала један вид дворских комуникација у средњем веку, нашла је место у неколико кратких приповедака чији је главни јунак био аутентични босански писар ћириличних повеља, дијак Дражеслав Бојић, историјска личност

⁷ Архив САНУ, И. А., 403/II, 92.

XIV века,⁸ који је природом свога посла био везан и за Дубровник. Постао је познат као писар бана Твртка, који га је преузео од свога стрица, бана Стјепана и по томе што су повеље које су настајале у у канцеларији босанског бана исписиване са мајсторском вештином („[...] чије је /Дражеслављево/ писмо од свију најљепше”). Лик дијака Дражеслава у приповеткама⁹ Андрић је обојио његовим личним записима на повељама које су садржале истинску атмосферу и дух средњег века: „[...] и када сие писах, тада ми да господин бан Твртко испред себе велик пехар вина попити у добру вољу” (1353); „а се писа Дражеслав дијак својом руком малокористном [...] земља ми је мати, а отечество ми је гроб, от земље јесмо и у земљу унидемо”.

Све Андрићеве поруке, и као писца, и као историчара и као тумача свога времена, као природног продужетка свега што се у претходнима догађало, могло је да буде смештено и у неко друго доба. Средњи век је био Андрићев избор. По његовом дубоком осећању, средњи век је било то „друго доба” у коме се могу налазити одговори на небројена питања о свету и животу, о историји и времену, о духовним коренима, о традицији, о свим људским немирима и сумњама. Неке од путева којима се до тих одговора може доћи назначио је у својим приповедањима и у својим великим књижевним јунацима.

Литература

- Андрић И. „Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине.” *Свеске Задужбине Иве Андрића*. Превео Зоран Константиновић. I. Београд, 1982: 1, 6–249.
- Архив САНУ, И. А. 403/II, 92.
- Бојовић З. „Занимање Иве Андрића за дубровачке теме.” *Стари Дубровник у српској књижевности*. Београд, 2010: 141–143.
- Бутуровић Ђ. „Герз Иљас – Ђерзелез према хисторијским изворима из XV, XI и XII вијека.” *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XLI/3–4 (1975): 172–186.
- Вучковић Р. *Велика синтеза О Иви Андрићу*. Сарајево, 1974: 168–171.
- Глишовић Д. „Дипломатски испит Иве Андрића из 1922. године.” *Свеске Задужбине Иве Андрића*. 2016: 9–21.
- Јандрић Љ. *Са Ивом Андрићем*. Београд, 1977: 330.
- Тартаља И. *Приповедачева естетика, Прилог познавању Андрићеве поетике*. Београд, 1979: 30–37.
- Шамић М. „Докторат Иве Андрића.” *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XLI/3–4 (1975): 260–266.

⁸ Андрић је за податке о писару Дражеславу користио студију: G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1950, IV–V, 105–120.

⁹ Приче *Предвечерњи час*, *Дава записа босанског писара Дражеслава*, *Сусрет*, *Дубровачка вејавица* објављене су између 1965. и 1969. у „Политици” и „Републици”, потом у збирци *Кућа на осами*, Београд, 1976.

*

Jireček K. „De Grosssvezir Mehmed Pascha Sokolović und die serbischen Patriarchen Makarij und Antonij.” *Archiv für Slavische Philologie*, IX (1886): 291–297.

Злата Д. Бойович

ИВО АНДРИЧ И СРЕДНИЕ ВЕКА

Резюме

В статье показывается, что средние века были важным литературным вдохновением Андрича. О средних веках он писал уже в своей дипломной работе в 1922 году, а потом более обширно в докторской диссертации в 1924 году. Здесь он показал отличное понимание специфики этой эпохи (исторические течения, крупные изменения, вызванные турецкими завоеваниями, сложные конфессиональные отношения, повлиявшие на духовную жизнь, анализ роли богумилов, влияние ислама и т.д.). Непосредственное присутствие средних веков в литературных произведениях Андрича гораздо больше, чем предполагалось. Этому способствует большое число персонажей, принадлежавшие своим литературным биографиям к средним векам. Об отношении Андрича к средним векам лучше всего свидетельствует факт, что некоторые из его важнейших и на литературном плане ценнейших персонажей из средних веков: Мехмед-паша Соколович в романе «Мост на Дрине», Алия Джерзелез и султан Джем в романе «Проклятый двор», герой последних рассказов Андрича, дьяк Дражеслав, писарь кириллических грамот, а также ряд второстепенных персонажей, которые внесли вклад в общее понимание средних веков. Характерно, что все эти персонажи были историческими личностями.

Ключевые слова: средние века, Алия Джерзелез, султан Джем, Мехмед-паша Соколович, дьяк Дражеслав.